

Uppdrag och utvecklingsområden för Friluftsmuseet Gamla Linköping 2012-2015

Uppdraget avser Friluftsmuseet Gamla Linköping inkl Valla gård och Vallaskogen, en resultatenheter inom Kultur- och fritidsförvaltningen. Uppdraget för Friluftsmuseet Gamla Linköping baseras på ett helhetsperspektiv och ett aktivt deltagande i måluppfyllelsen för Kultur- och fritidsnämnden.

Uppdraget ska bedrivas i enlighet med denna handling med följande bilaga:

1. Tillgänglighetsplan

Mål och motiv för verksamheten med utdrag ur de viktigaste styrdokument

Definitioner – vad är ett museum?

ICOM:s (International Council of Museums) definition:

”Ett museum är en icke-vinstdrivande, offentligägd permanent institution, öppen för besökare, som samlar, bevarar, forskar, förmedlar och ställer ut det materiella och immateriella kulturarvet i syfte att undervisa, studera och underhålla.”

Ett friluftsmuseum är enligt FRI:s (Friluftsmuseer i Sverige) definition:

”Ett friluftsmuseum är ett utomhusmuseum, där besökarna i helt eller delvis rekonstruerade omgivningar tar del av upplevelser och kunskap om historia och samspelet mellan människan och naturen. Friluftsmuseerna är offentligägda permanenta institutioner som kan drivas av en stiftelse eller en förening, i kommunal, regional eller statlig regi. Friluftsmuseerna leds av akademiskt utbildad personal som arbetar genom insamling, dokumentation, bevarande och levandegörande av historiska miljöer med byggnader, föremål, djur, växtlighet och andra historiska vittnesbörd. Ett friluftsmuseum kan vara en självständig institution eller ingå som en del av en större museiorganisation.”

De nationella kulturpolitiska målen

”Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.”

Strategisk plan, Linköpings kommun

Mål med relevans för verksamheten:

- Människor har förutsättningar till en rik fritid i Linköping.
- Det är attraktivt att bo i och flytta till Linköping.

Kultur- och fritidsnämndens vision och övergripande mål för kultur

Vision: Kultur och fritid för alla 365 dagar om året

Övergripande mål: Ett mer innovativt och experimentellt kulturutbud

Friluftsmuseet Gamla Linköpings effektmål 2012-2015

Friluftsmuseet Gamla Linköping ska vara det mest kända och besökta kulturella besöksmålet i Östergötland.

Enheten gör årliga verksamhetsplaner med aktiviteter som bidrar till att uppfylla effektmålet. Friluftsmuseet Gamla Linköping arbetar med ständiga förbättringar, oftast med utgångspunkt i besökarnas synpunkter.

Kärnvärden

- Kulturarv
- Upplevelse med kvalitet
- Mötesplats
- Förnyelse

Verksamhet

Sammanfattning

Friluftsmuseet Gamla Linköping består av stadskvarteren, Valla gård och Vallaskogen. Fastigheterna, marken och skogen ägs av Bryggaregården AB. Friluftsmuseet ansvarar för förvaltningen av skogen, trädgårdarna, museerna, samlingar, levande samlingar (växter och djur), förmedlingsverksamhet (visningar och annan pedagogisk verksamhet), information, besöksmottagande, programverksamhet mm), uppföljningsansvar gentemot entreprenören för Vallastallet och har kulturhistorisk ”utslagsröst” gällande all byggnadsvård och andra åtgärder i kulturmiljön.

Friluftsmuseet Gamla Linköping är både ett levande kulturarv och ett populärt besöksmål. Det ställer krav på att verksamheten både har ett musealt perspektiv när det gäller att bevara, samla, visa och reflektera, men också ett besöksnäringssinriktat perspektiv avseende tillgänglighet, marknadsföring och turistinformation om andra besöksmål i regionen.

Friluftsmuseet Gamla Linköping prioriterar främst barn, skola, familjer och unga i sin verksamhet, men verksamheten vänder sig i hög grad även till andra målgrupper som olika turistgrupper, äldre, nya svenskar och funktionshindrade.

Antalet besökare är uppskattningsvis 450 000/år, det finns dock inga säkra besöks-siffror eftersom området har fri entré och flera in- och utgångar. Besöksenkäter sommartid visar att ungefär 30 % av besökarna under högsäsongen, juli-augusti är

utländska turister, och en lika stor andel svenska turister från andra län. Friluftsmuseet bidrar därmed i hög grad till Linköpings besöksnäring.

Pedagogisk verksamhet

Den pedagogiska verksamheten utgör den största delen av friluftsmuseets budget, förutom hyror och andra fasta kostnader. Museipedagogik bedrivs för alla åldrar, men skolor, förskolor och barnfamiljer är mest prioriterade. Livslångt lärande är ett viktigt begrepp för det pedagogiska arbetet. Som riktlinje för museets pedagogiska arbete används Policy för pedagogik vid friluftsmuseer i Sverige, fastställd av FRI 2010 (bilaga 2).

I dokumentet finns ett kapitel om friluftsmuseernas specifika förutsättningar för lärande:

”Den varierande miljö som erbjuds på ett friluftsmuseum kan väcka intresse och tankar, stimulerar kreativitet, fantasi och lekluŧt. Här finns kulturhistoriska miljöer i full skala som man kan träda in i och som är inredda med föremål som är placerade i en kontext. Kulturmiljöerna kring byggnaderna med åkrar, djurhägnader och trädgårdar ger ytterligare möjligheter att se sammanhang. Friluftsmuseer har därför unika möjligheter att tydliggöra begrepp som kulturhistoria och etnobiologiska sammanhang. Ett friluftsmuseum följer årets växlingar och pedagogiken går att anpassa efter årstid och väder. Just miljöerna på friluftsmuseer ger känslomässiga upplevelser av skönhet, äkthet, närhet och helhet vilket ger oss förutsättningar för att jobba med både traditionell och emotionell intelligens, med både förnuft och känsla. Friluftsmuseer erbjuder möjligheter till en mångfald av pedagogiska metoder och till ett öppet och flexibelt sätt att möta besökaren. Besökare kan själva vara en aktiv part i sysslor, samtal och upplevelser. Här kommuniceras både teoretisk och handlingsburen kunskap.

Friluftsmuseer lockar många besökare, också de som annars inte besöker museer och når därmed breda publikgrupper vad gäller ålder, kön samt social och kulturell tillhörighet. Utbudet av verksamheter är brett och därför attraktivt för många oavsett vilka förkunskaper besökarna har och varifrån i världen de kommer. Friluftsmuseet blir därför en arena för möten mellan kulturer och över generationer. Erfarenhet visar att denna miljö gynnar lärande. Tid till samtal, lyssnande, reflektion och en känsla av här och nu skapar interaktivitet och kravlöshet i mötet med besökaren.”

Det pedagogiska arbetet på Friluftsmuseet Gamla Linköping har utvecklats mycket under senare år, och antal visningar för både barn och vuxna ökar. Under sommarens högsäsong erbjuder museet gatuskådespelare, lärande barnaktiviteter, hantverksdemonstrationer och fria visningar med våra klädda museivärdar (s k Living history). Under skoltid erbjuds framförallt tidsresor, en pedagogisk metod utvecklad av friluftsmuseer som bygger på att gruppen förflyttar sig i tiden, får ett nytt namn och praktiskt utför historiska sysslor.

Besöksmottagande, information, programverksamhet och marknadsföring

Friluftsmuseet Gamla Linköping är ett av Linköpings viktigaste besöksmål. Många av besökarna kommer från övriga Sverige och utlandet, och i många fall är friluftsmuseet den främsta besöksanledningen i Linköping och Östergötland. Marknadsföring, bra turistinformation, pressbearbetning, information och vägledning både före och under besöket och ett väl utvecklat besöksmottagande är viktiga områden för friluftsmuseets verksamhet. Området marknadsföring och information utvecklas snabbt idag, och friluftsmuseet försöker hela tiden att delta i nya medier och kanaler, exempelvis sociala medier, applikation för smarta telefoner, audioguides. Ett skylt-

program för de olika miljöerna i friluftsmuseet är under utveckling. Programverksamheten är en viktig del av verksamheten. Där prioriteras samarbeten med andra aktörer och att hitta och utveckla program som har anknytning till verksamheten. Ett exempel är Persmässemarknaden, en utveckling av den tidigare hantverksmarknaden, som återupptar en historiskt viktig marknadshelg i juni. Kvalitetshöjningen av julmarknaden är ett annat exempel, Skymningsvandringar i samarbete med externa aktörer.

Utställningar

Utställningsverksamheten i Friluftsmuseet Gamla Linköping är en förhållandevis ny verksamhet. Med start i produktionen av basutställningen ”300 år av nyheter från linköping” har både egen utställningsproduktion och inlånade sådana tagit plats i verksamheten. Fokus för utställningarna är stadens historia och samtid, hantverk, konsthantverk, det immateriella kulturarvet i form av traditioner och berättelser samt trädgård, natur och byggnadsvård.

Samlingar

Friluftsmuseet Gamla Linköping har en omfattande samling, exempelvis en stor klädkammare, möbler, husgeråd, foton och andra föremål med anknytning till Linköpings historia. Det mesta av samlingarna är donerade till museet. Insamlingen pågår kontinuerligt och registrering av nya föremål är ett omfattande arbete. Idag bedöms varje donation noggrant innan mottagande. Magasineringsen av samlingarna är idag undermålig och arbete pågår för att förbättra magasinförhållandena.

Trädgård och byggnadsvård

En viktig del av friluftsmuseets kulturhistoriska miljöer är trädgårdarna. De växter som finns i trädgårdarna är noggrant utvalda efter dokumentationer av de ursprungliga trädgårdarna, eller med den kunskap som finns kring hur det bör ha sett ut vid de olika husen, beroende på social bakgrund, läge, klimat mm. Friluftsmuseet fungerar också som genbank för olika östgötska perenner, rosor och fruktträd.

Det kulturhistoriska arbetet handlar också om byggnadsvård och kulturmiljövård. Det är lika viktigt att använda rätt färg på husen, som att staketet utformas tidstypiskt eller att skyltningen för butikerna inte är för modern. Friluftsmuseets trovärdighet är ofta beroende av de små detaljerna tillsammans.

Samverkan

Inom Friluftsmuseet Gamla Linköping finns andra aktörer, både entreprenörer, boende och ideella krafter. Butiker, lägenheter och hantverkslokaler hyrs ut för att ge liv åt området, och friluftsmuseet gör tillsammans med Bryggaregården AB en bedömning av de verksamheter som flyttar in i museet. Företag och föreningar som bidrar till friluftsmuseets utbud och attraktivitet inom exempelvis hantverk kan få hyressubvention. Subventionerna är kopplade till vissa villkor. Målsättningen är att de entreprenörer som är verksamma i området bidrar till en genuin miljö, ett utbud av hög kvalitet, ökad kunskap om hantverk och en inspirerande och lärorik upplevelse. Friluftsmuseet har en samordnande och stödjande roll gentemot företagare och föreningar på området.

Friluftsmuseet Gamla Linköping företräder kultur- och fritidsnämnden i Linköpings kommun vid olika museala, kulturella och besöksnäringssinriktade nätverk på lokal, regional, nationell och internationell nivå.

Utvecklingsområden 2012-2015

Prioriterade aktiviteter som kan göras inom nuvarande budgetram

- **Lill-Valla lekpark & LinköpingsBo 2016**

Arkitekttävlingen finansieras av samhällsbyggnadsnämnden, och samordnas med LinköpingsBo 2016. För ombyggnaden av lekparken finns finansiering om 5 mnkr från Carlstedtska stiftelsen, och tillkommande finansiering ryms inom samhällsbyggnadsnämndens investeringsbudget. Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen tar över förvaltningsansvaret efter ombyggnaden av lekparken, varför tillkommande finansiering inom kultur- och fritidsnämndens budget inte krävs. Etapp I klar 2014, etapp II 2016 i samband med LinköpingBo 2016.

- **Utveckling av pedagogik och värdskap**

Utvecklingsarbete pågår för att utveckla pedagogiken, friluftsmuseet ska upplevas som en levande miljö. Dramatiserade vandringar, gatuskådespelare, prova-på-aktiviteter inom olika hantverk är några exempel. Museipedagogiken ska utvecklas i nära samverkan med skola och förskola.

- **Tillgänglighet**

Tillgängligheten i friluftsmuseet är fortsatt prioriterat och mycket arbete återstår. En tillgänglighetsplan har tagits fram med prioriteringar (bifogas), och förbättringar görs när det finns ekonomiskt utrymme.

- **Vallaskogen – kulturresevat**

Frågan om att omvandla dagens naturreservat till kulturresevat har väckts. På så sätt skulle den sk ”bondeskogen” tydligare bli en del av friluftsmuseet, med det kulturhistoriska skogsbruket i fokus. Skogen är en resurs för pedagogiskt arbete som ska användas mer. För att kunna visa ett kulturhistoriskt skogsbruk med exempelvis hästkraft kan dock extra resurser krävas i en framtid.

- **Valla gård**

Valla gård är idag ett ganska splittrat område, där det är svårt att orientera sig, det saknas en sammanhängande berättelse som knyter samman de olika museerna med Vallastallet, och den ursprungliga gården är otydlig eftersom nya byggnader har placerats ut vid olika tider utan en genomtänkt plan. Friluftsmuseet vill inför LinköpingsBo 2016 och omgestaltningen av Lill-Valla lekpark göra en utvecklingsplan för Valla gård och se över museer och andra byggnader, skyltning, gångstråk, ridvägar, parkeringar mm. Ett samarbete med Valla folkhögskola planeras för att på sikt även kunna visa gårdens huvudbyggnad, herrgården, på något sätt.

- **Skildra 1900-talet, flytta fram tidslinjen**

Friluftsmuseet kommer de kommande åren att lyfta fram Linköpings industrihistoria, exempelvis företaget ALKA genom en donation av en kapsylmaskin. Fler lokala industriföretag kan presenteras i sammanhanget.

- **Hantverksvisning**

Visningen av Linköping – hantverksstaden var en av de viktigaste bevekelsegrunderna för grundandet av friluftsmuseet. Tanken är att hantverkare som är egna företagare ska hyra lokaler i Friluftsmuseet Gamla Linköping och därmed delta i museets pedagogiska verksamhet (visa sitt hantverk) mot en hyressubvention. Vi ser idag att färre och färre traditionella hantverkare kan leva på sitt hantverk, och idag har vi få rena hantverkare på området. De företag som går runt har mer karaktären av kommersiell butik. Om vi ska kunna visa besökarna de traditionella hantverken i framtiden behöver vi anställa hantverkare som arbetar för en publik, men också ger besökarna möjligheten att prova på själva.

- **Kultur och hälsa**

Friluftsmuseet Gamla Linköping samarbetar med Landstinget Östergötland kring projektet ”Må bra med kultur”. Samarbetet under 2012 har fokuserat på trädgårdskultur, där en grupp sjukskrivna träffas regelbundet för trädgårdsaktiviteter tillsammans med museets trädgårdsmästare. Andra delar av friluftsmuseets verksamhet som kan bli aktuella att ingå i projektet är skogen och skapande verksamhet.

Prioriterade aktiviteter som kräver extra finansiering

- **Besöksmottagande/besökscentrum**

Mottagandet av besökare är idag bristfällig hos museet. Det finns ingen tydlig entré, eller reception som möter besökarna. Ett nytt besökscentrum bör innehålla följande funktioner: reception/turistbyrå, museibutik, auditorium/biograf, personalutrymmen och bibliotek. Bygget skulle innebära att enheten går ur andra lokaler som frigörs för uthyrning (omklädningsrum, nuvarande Infomagasin mm). Det nya besökscentret byggs mellan Curmanska magasinet som innehåller utställningslokaler samt pedagogisk verkstad och de nya hus som inrymmer friluftsmuseets kontor på övervåningen. På så sätt sammanbinds flera publika funktioner till en helhet. Med tanke på den stora mängd besökare som beräknas komma till Linköping i samband med Linköpings-Bo 2016 vore det önskvärt att ett nytt besökscenter står klart då.

Inom besöksnäringen är det tydligt att den klassiska julisemestern har spritts ut från maj till augusti och t o m början av september. Det är särskilt vanligt hos utländska besökare. Museet behöver därför förlänga säsongen, så att museet är välbemannat och kan visas i sin helhet. Ett friluftsmuseum är personalkrävande, därför krävs det utökade resurser för att kunna förlänga säsongen, om friluftsmuseet ska fortsätta att ha fri entré. Idag pågår friluftsmuseets högsäsong under endast 8 veckor, från midsommar till mitten av augusti. Dessutom har museet en minimal bemanning med s k nyckelpiga (en museivärd som roterar mellan museer) veckorna före och efter högsäsongen.

Tillkommande finansiering

Hyra besökscenter 650 tkr/år från 2015 (i budgetförslag)

Förlängd säsong 100 tkr/år från 2013 (öppet juni-augusti + helger i maj och september).

- **Utveckling av en Folkets park-miljö**

I samband med att Folkets park i Linköping bebyggs med nya bostäder har ett rivningslov utfärdats för den gamla sommarteatern. Teatern är bevarandevärd om den återställs till sitt originalskick. Om flytten genomförs ersätter den teatern den gamla friluftsteatern som är sliten och utan regnskydd för publiken. Med en placering nära den befintliga dansbanan i Friluftsmuseet Gamla Linköping skulle ett Folkets park kunna skapas. Folkrörelserna är överlag ganska dåligt representerade i friluftsmuseet, och en viktig del av svensk 1900-talshistoria. Medel för flytt och återställande av sommarteatern kommer att sökas hos Boverket och Westman-Wernerska stiftelsen. En grundplåt på 2,4 mnkr bidrar exploatören HSB med, vid en flytt av teatern (mot svarar rivningskostnad). Viss kommunal finansiering kan dock inte undvikas, framförallt när det gäller framtida drift.

Tillkommande finansiering

Hyra (baserad på utfall från ansökningar) från 100-1 200 tkr

- **Linköpings militära historia**

Två alternativ

- **Flytt av Garnisonsmuseet och Ryttartorpet med uppbyggnad av nya utställningar**

Flyttkostnaden för flytt av byggnadsminnet Röda förrådet (Garnisonsmuseet) kommer att sökas hos Westman-Wernerska stiftelsen. Flytt av Ryttartorpet till Vallaskogen kan eventuellt ske utan tillkommande finansiering. Utställningarna i båda museerna behöver moderniseras och anpassas för besökare. Garnisonsmuseet kräver bemanning av museivärdar, medan Ryttartorpets utställning kan visas obemannad. Verksamheten med två nya militärhistoriska museer är så pass omfattande att en ny intendenttjänst behöver inrättas.

- **Användning av befintlig byggnad på Valla gård, samt flytt av Ryttartorpet**

Utställningar om Linköpings militära historia kan visas i en befintlig byggnad på Valla gård, som idag enbart används som förråd – Odalmannens magasin. Det alternativet förutsätter att större delen av den militärhistoriska samlingen även fortsättningsvis magasineras i Röda förrådet. Utställningarna ska i det alternativet vara växlande, med utgångspunkt i samlingarna kan olika teman belysas. Ryttartorpet som i alt 1.

Tillkommande finansiering

Alt 1: 1 700 (personal, hyra och drift). Summan förutsätter att hela ansökan till Westman-Wernerska stiftelsen beviljas.

Alt 2: 1 400 (personal, hyra och drift). Fondmedel är ej inräknade i kalkylen.

- **Säkerhet och magasinering av samlingar**

Säkerheten i friluftsmuseet uppvisar idag stora brister. En riskanalys som kommunens säkerhetsgrupp har gjort visar bl a att larm bör installeras i museerna för att

skydda kulturarvet i form av byggnader och samlingar. Investeringsmedel för larm har beviljats och projektet kommer att vara klart i början av 2013. Andra åtgärder som behövs är utökad bevakning och säkrare magasinsutrymmen. För att kunna ta emot vandringsutställningar och låna in föremål från andra museer behöver särskilt museets utställningslokaler få en bättre säkerhet. I samarbete med övriga museer i regionen utreds möjligheterna att skapa gemensamma magasin och en gemensam organisation för insamling, registrering, digitalisering och bevarande. En möjlighet har öppnats att hyra magasin i samverkan med Östergötlands museum och Landstinget Östergötlands arkiv, i Tornbyområdet. Den förhyrningen kan ses som en etapp I i arbetet för ett nytt regionalt magasin. I samband med flytt av föremål till magasin ska gallring och inventering göras.

- **Djurhållning**

Idag har friluftsmuseet inga djur i anslutning till stadskvarteren eller i skogen, eftersom museet inte kan möta lagkraven för offentlig förevisning av djur. Lantrasdjur utgör på friluftsmuseer en del av samlingarna (levande samlingar), liksom kulturhistoriska växter. Djuren tillför också ett värde som publikdragare och håller Vallaskogen betad i enlighet med skötselplanen för naturreservatet. För att god djurhållning krävs det att djurvårdare/museibönder/djurpedagoger anställs, uppförande av vindskydd och andra mindre åtgärder. En besökslagård där djuren kan visas vintertid enligt lagkraven skulle tillföra friluftsmuseet en helt ny attraktion.

Tillkommande finansiering

Hyra och drift besökslagård

1 200 tkr från 2015 (i budgetförslag)

Tillkommande finansiering

Hyra av magasin i samverkan med Östergötlands museum och Landstinget Östergötland (etapp I) 160 tkr. Ytterligare medel kan krävas för del i tjänst för mottagande, registrering och vård av föremål.

Uppföljning och nyckeltal

Uppföljning och utvärdering av ekonomi och verksamhet ska följa kultur- och fritidsförvaltningens rutiner och avrapporteras till kultur- och fritidsnämnden. Nyckeltal för verksamheten fastställs i kultur- och fritidsnämndens budget och följs upp vid bokslut. Utöver de nyckeltal som rapporteras till nämnden följer friluftsmuseet även upp de nyckeltal som efterfrågas av Myndigheten för kulturanalys.

Nyckeltal

Upplevt antal besökare, samt inpasserande via besöksräknare.

Nöjdhet hos besökare (mäts via besöksenkäter)

Antal grupper, varav antal skol- och förskolegrupper.

Antal programpunkter

Pressklipp